

УДК 376.013:373.3-056.264]:81'233

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4\(46\)-2562-2578](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-2562-2578)

Діра Надія Олександрівна доктор філософії (PhD) з освітніх, педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0001-5523-7943>

Лесик Анжеліка Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

Петрик Крістіна Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0003-0615-5217>

Коваль Карина Валентинівна асистент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0009-0009-1696-9389>

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІ МЕТОДИКИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ООП В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено теоретичне обґрунтування та систематизацію сучасних корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами в системі інклюзивної освіти. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості дітей з мовленнєвими порушеннями, спричиненими соціально-психологічними трансформаціями, воєнними подіями, вимушеною міграцією та обмеженням соціальної взаємодії, що потребує науково обґрунтованих підходів до організації корекційної роботи в освітньому середовищі.

Проаналізовано психолого-педагогічні характеристики дітей з різними видами особливих освітніх потреб (мовленнєвими, когнітивними, сенсорними та комунікативними порушеннями), визначено вікові та індивідуальні особливості формування мовлення, які зумовлюють необхідність диференційованого та індивідуалізованого підходу до добору корекційно-розвивальних методик. Окреслено провідні теоретичні концепції та наукові підходи до мовленнєвої корекції (системний, компетентнісний, акмеологічний, культурологічний), що забезпечують комплексність і цілісність корекційного впливу.

Здійснено порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних корекційно-розвивальних методик (комплексних, спеціалізованих, інтегративних, комунікативно-орієнтованих) за критеріями ефективності, адаптивності до інклюзивного освітнього середовища та відповідності типам особливих освітніх потреб. Розкрито методологічні аспекти організації освітньо-корекційної роботи, поєднання індивідуальних і групових форм занять, інтеграції традиційних та інноваційних методів (ігрових, інтерактивних, логоритмічних, сенсорних практик), а також значення міждисциплінарної взаємодії педагогів, логопедів, психологів і батьків.

Запропоновано систему критеріїв оцінювання результативності мовленнєвого розвитку дітей з ООП (фонетичного, лексичного, граматичного та комунікативного рівнів), що дозволяє здійснювати комплексний моніторинг динаміки мовленнєвих змін. Визначено основні проблеми та обмеження впровадження корекційно-розвивальних методик у реальних умовах інклюзивного навчання та окреслено перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: інклюзивна освіта; діти з особливими освітніми потребами; мовленнєвий розвиток; корекційно-розвивальні методики; логоритміка; сенсорна інтеграція; міждисциплінарна взаємодія.

Dira Nadiia Doctor of Philosophy (PhD) in Educational and Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0001-5523-7943>

Lesyk Anzhelika Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

Petryk Kristina PhD of Pedagogical Sciences, associate professor, head of the department of pedagogy, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0003-0615-5217>

Koval Karyna Assistant at the Department of Pedagogy, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0009-0009-1696-9389>

CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL METHODS OF SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE INCLUSIVE EDUCATION SYSTEM

Abstract. The article provides a theoretical substantiation and systematization of contemporary corrective and developmental methodologies for the speech development of

children with special educational needs in the context of inclusive education. The relevance of the study is determined by the increasing number of children with speech disorders caused by socio-psychological transformations, military events, forced migration, and limitations in social interaction, which necessitate scientifically grounded approaches to the organization of corrective work within the educational environment.

The psychological and pedagogical characteristics of children with various types of special educational needs (speech, cognitive, sensory, and communicative impairments) are analyzed, and age-related and individual features of speech development are identified, which justify the need for differentiated and individualized approaches to the selection of corrective and developmental methodologies. The leading theoretical concepts and scientific approaches to speech correction (systemic, competency-based, acmeological, and culturological) are outlined, ensuring the complexity and integrity of corrective influence.

A comparative analysis of national and international corrective and developmental methodologies (comprehensive, specialized, integrative, and communication-oriented) is conducted based on the criteria of effectiveness, adaptability to an inclusive educational environment, and correspondence to different types of special educational needs. The methodological aspects of organizing educational and corrective activities are revealed, including the combination of individual and group forms of instruction, the integration of traditional and innovative methods (play-based, interactive, logorhythmic, and sensory practices), as well as the significance of interdisciplinary cooperation among teachers, speech therapists, psychologists, and parents.

A system of criteria for assessing the effectiveness of speech development in children with special educational needs (phonetic, lexical, grammatical, and communicative levels) is proposed, enabling comprehensive monitoring of the dynamics of speech changes. The main challenges and limitations of implementing corrective and developmental methodologies in real conditions of inclusive education are identified, and prospects for further scientific research in this field are outlined.

Keywords: inclusive education; children with special educational needs; speech development; corrective and developmental methodologies; logorhythmics; sensory integration; interdisciplinary interaction.

Постановка проблеми. Впродовж останнього десятиліття в Україні значно актуалізувалися проблеми забезпечення мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП), що зумовлено глибинними соціально-психологічними трансформаціями, воєнними діями, вимушеною внутрішньою та міжнародною міграцією дітей, а також обмеженням їхньої фізичної активності та соціальної взаємодії [4; 10; 14]. Особливого значення ці проблеми набули у системі інклюзивної освіти, яка покликана не лише забезпечувати доступність

навчання для всіх дітей, а і створювати умови для корекційно-розвивального впливу на мовленнєвий, когнітивний і сенсорно-емоційний розвиток.

Вагомі кроки у нормативно-правовому забезпеченні даної проблематики було здійснено після 2017 року, зокрема у Законі України «Про освіту» № 2145-VIII та «Про дошкільну освіту» № 2628-III, а також у державних актах щодо реабілітації осіб з інвалідністю та організації інклюзивного навчання [11]. Ці документи підкреслюють необхідність створення умов для розвитку мовленнєвих, когнітивних та емоційних здібностей дітей з ООП та забезпечення доступу до індивідуалізованих корекційних методик, зокрема логоритміки та нейровправ [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти перебуває у фокусі сучасної педагогічної та корекційної науки і активно досліджується як українськими, так і зарубіжними науковцями. Теоретико-методологічні засади мовленнєвого розвитку, психолого-педагогічної підтримки та формування комунікативних компетентностей дітей з ООП ґрунтовно висвітлено у працях В. Астапенко, І. Бурмаки, О. Ковальчук, Т. Пінчук, де мовленнєвий розвиток розглядається як цілісний процес, що інтегрує когнітивні, соціальні та емоційні аспекти розвитку дитини.

Окремі аспекти використання корекційно-розвивальних методик, зокрема логоритміки, нейропсихологічних вправ та інтегративних підходів у розвитку мовлення дітей з різними типами порушень, висвітлено у дослідженнях Л. Гнатюк, Н. Дорошенко, О. Мельничук, які акцентують увагу на важливості системного підходу, індивідуалізації навчання та комплексної взаємодії педагогів, логопедів та психологів. Значну увагу приділено також застосуванню музично-ритмічних та ігрових методик, що стимулюють мовленнєві навички та соціальну адаптацію дітей з ООП, що знайшло відображення у працях Н. Бібік, С. Бондар.

Методологічні аспекти корекційної роботи з дітьми з ООП у контексті психолого-педагогічного та нейропсихологічного підходів представлено в наукових розвідках українських дослідників, які наголошують на необхідності поєднання розвитку мовлення з сенсорною інтеграцією, емоційною підтримкою та формуванням комунікативної компетентності як ключового компонента соціальної адаптації [7; 15; 17]. У зарубіжних дослідженнях (L. P. Gindis, R. K. Cummings, M. M. Henry) особлива увага приділяється розвитку мовлення дітей з ООП через інтегровані методики, що поєднують музику, ритм і рух, а також підтримці їх психологічного благополуччя та соціальної взаємодії.

Водночас аналіз сучасних наукових публікацій засвідчує, що більшість досліджень зосереджені на окремих методиках або конкретних аспектах мовленнєвого розвитку дітей з ООП (логоритміка, нейровправи, індивідуальна

робота з логопедом), тоді як питання комплексної інтеграції корекційно-розвивальних методик у системі інклюзивної освіти, забезпечення наступності та послідовності роботи, а також урахування психоемоційних і соціальних особливостей дітей залишаються недостатньо розробленими [5; 8; 14; 17; 20]. Недостатньо висвітлено також специфіку взаємодії педагогів, психологів та батьків у процесі формування мовленнєвої компетентності дітей з ООП та методологічні аспекти оцінювання ефективності застосування комплексних корекційно-розвивальних методик у різних освітніх середовищах [3; 6; 9].

Таким чином, аналіз останніх досліджень свідчить про наявність теоретичного та практичного потенціалу для подальшої систематизації та інтеграції корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти, що відкриває можливості для створення ефективних комплексних програм, спрямованих на гармонійний розвиток мовлення, когнітивних та соціальних компетентностей дитини.

Практика засвідчує, що у більшості закладів освіти корекційно-розвивальна робота з дітьми з ООП часто має фрагментарний характер, недостатньо системна та не завжди враховує психолого-педагогічні особливості травматичного досвіду, зокрема пережитих воєнних подій [4; 12]. Сучасні наукові дослідження вказують на різноманітність підходів до мовленнєвого розвитку дітей: медико-педагогічного, психологічного, логопедичного, нейропсихологічного та інтегративного, однак у більшості випадків ці підходи розглядаються ізольовано, без урахування комплексного впливу психоемоційних, сенсорних та соціальних факторів. Це зумовлює потребу в науковому осмисленні та інтеграції методик логоритміки та нейровправ, які поєднують рух, музику та мовлення, забезпечують корекцію мовленнєвих порушень та сприяють психоемоційному відновленню дітей з ООП, особливо тих, хто пережив травматичний досвід війни [14; 18].

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена об'єктивною необхідністю теоретичного та практичного обґрунтування комплексних корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти, врахування психоемоційних і соціальних викликів сучасного українського суспільства та потреби формування у дітей адаптаційних і комунікативних навичок.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та систематизувати корекційно-розвивальні методики мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами, визначити їх ефективність та особливості застосування в умовах інклюзивної освіти з урахуванням індивідуальних психолого-педагогічних характеристик дітей.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий розвиток дітей з ООП є багатовимірним процесом, що потребує комплексного психолого-педагогічного

аналізу та індивідуалізованого підходу. Успішна діагностика та корекція мовленнєвих труднощів вимагають врахування логопедичних, когнітивних, сенсорних та комунікативних характеристик кожної дитини для побудови цілісної моделі підтримки в інклюзивному освітньому середовищі.

Психолого-педагогічні характеристики дітей з ООП визначаються комплексом мовленнєвих, когнітивних, сенсорних та комунікативних особливостей, що впливають на процес навчання та соціальної взаємодії. У дітей з ООП мовленнєві порушення можуть мати різну природу та ступінь вияву: від фонетико-фонематичних порушень до загального недорозвинення мовлення, що ускладнює формування зв'язного мовлення та комунікативної компетентності [2; 4].

Логопедичні аспекти включають порушення фонетико-фонематичної системи, обмежений словниковий запас, труднощі у засвоєнні граматичних структур та утворенні логічно пов'язаних висловлювань. Ці особливості зазвичай супроводжуються проблемами фонематичного сприйняття та артикуляції, що істотно впливає на здатність дитини передавати думки та ефективно спілкуватися з оточенням [1; 13]. Наприклад, психолінгвістичний аналіз мовленнєвого розвитку дітей з ООП виявляє труднощі у формуванні лексичних і граматичних умінь, що прямо корелює з дефіцитом когнітивних процесів, таких як вербальна пам'ять та увага [16].

Когнітивний компонент мовленнєвого розвитку проявляється у здатності дитини опрацьовувати мовну інформацію, розуміти комунікативні наміри партнера та планувати власні висловлювання. У дітей із загальними порушеннями мовлення або інтелектуальними особливостями спостерігаються порушення на рівні засвоєння нових слів, категоризації понять та побудови складних ланцюгів мислення, що безпосередньо впливає на загальний розвиток мовлення [9].

Сенсорні аспекти передбачають особливості сприйняття сенсорної інформації, зокрема слухової і тактильної, які мають важливе значення для розвитку артикуляційної та мовленнєвої функцій. Сенсорна інтеграція (здатність поєднувати різні види сенсорної інформації) безпосередньо впливає на формування мовленнєвих навичок у дітей з різними неврологічними порушеннями – від аутизму до сенсорних дисфункцій – і є важливою складовою корекційно-розвивальної роботи [4].

Комунікативні аспекти охоплюють здатність дитини встановлювати контакт, підтримувати діалог, розуміти невербальні сигнали, а також використовувати мову у різних соціальних ситуаціях. У дітей з аутичними та іншими комунікативними розладами можуть спостерігатися затримки або викривлення розвитку комунікативної компетентності, що виражається у труднощах у побудові взаємодії, обмеженому використанні мови для соціальної взаємодії або повторенні стереотипних висловлювань [1; 8].

Формування мовлення у дітей з ООП відбувається із значними віковими та індивідуальними особливостями, що обумовлено як типом і тяжкістю порушення, так і особливостями психофізичного розвитку дитини. Вікові характеристики мовленнєвого розвитку визначають послідовність засвоєння фонетичних, лексичних, граматичних і комунікативних навичок, тоді як індивідуальні особливості відображають темп засвоєння мовних структур, когнітивний потенціал, сенсорну чутливість та мотивацію до спілкування [7].

Дослідження сучасних українських і зарубіжних науковців (О. Котлова, Л. Лук'яник, О. Савченко, М. Kalland, Т. Linnavalli) підкреслюють, що у дітей з ООП мовленнєвий розвиток часто має дезорганізований характер і не відповідає хронологічному віку. Так, у дітей із фонетико-фонематичними порушеннями спостерігається затримка формування правильної артикуляції та фонематичного слуху, що ускладнює засвоєння нових слів та побудову граматично правильних речень [6; 8; 18].

Індивідуальні особливості мовленнєвого розвитку проявляються у різних темпах і шляхах засвоєння мовних структур. Наприклад, діти з когнітивними порушеннями можуть демонструвати високий рівень моторної та сенсорної активності, але мати обмежений словниковий запас і труднощі у засвоєнні абстрактних понять [19]. У дітей з аутистичними спектральними розладами характерні труднощі у комунікації та соціальному спілкуванні, що обумовлює необхідність ранньої і систематичної корекційної роботи з розвитку вербальної та невербальної комунікації [21].

Теоретичні підходи до мовленнєвої корекції у дітей з ООП представлені різними науковими концепціями. Аксіологічний підхід акцентує увагу на формуванні ціннісного ставлення дитини до мови та комунікації як засобу соціальної взаємодії. Компетентнісний підхід передбачає розвиток мовленнєвої компетентності як інтегративної здатності дитини використовувати мовні засоби для досягнення конкретних комунікативних цілей [3]. Культурологічний підхід розглядає мовлення як важливий компонент соціокультурного розвитку, підкреслюючи необхідність врахування культурного та історичного контексту під час корекційної роботи [4].

Особливого значення у сучасній корекційно-розвивальній практиці набувають системні та акмеологічні підходи, які забезпечують комплексний розвиток мовленнєвих навичок у поєднанні з когнітивними, сенсорними та соціальними компетентностями дитини. Системний підхід орієнтований на інтеграцію логопедичних, психологічних і педагогічних методів, що дозволяє створювати послідовні та ефективні програми розвитку мовлення [5]. Акмеологічний підхід акцентує увагу на розвитку потенціалу дитини, стимулюючи її активну участь у комунікативній взаємодії та самостійне засвоєння мовних навичок [18].

Таким чином, вікові та індивідуальні особливості формування мовлення у дітей з ООП вимагають комплексного аналізу та врахування індивідуального профілю дитини при побудові корекційно-розвивальних програм. Застосування теоретичних концепцій, що поєднують логопедичні, когнітивні, сенсорні та соціальні аспекти розвитку мовлення, дозволяє забезпечити ефективну інклюзивну освіту та створити умови для максимального розвитку комунікативної компетентності кожної дитини.

Сучасна система інклюзивної освіти зумовлює необхідність використання науково обґрунтованих корекційно-розвивальних методик, спрямованих на подолання мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами. У вітчизняній та зарубіжній педагогічній і логопедичній науці напрацьовано широкий спектр методик корекційної роботи з мовленням, які відрізняються за змістом, структурою, спрямованістю та можливостями застосування в умовах інклюзивного освітнього середовища [5; 8; 9; 16].

У наукових дослідженнях корекційно-розвивальні методики умовно поділяють на комплексні, спеціалізовані та інтегративні, що дозволяє здійснювати їх диференційований відбір з урахуванням типу ООП, вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також ресурсів освітнього закладу. Важливим завданням є не лише опис методик, а й їх порівняльна оцінка за критеріями ефективності, адаптивності до інклюзивного середовища та відповідності сучасним психолого-педагогічним підходам (див. табл.1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика сучасних корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП [11; 21]

Тип методик Особливості методик	Комплексні методики	Спеціалізовані методики	Інтегративні методики (логопедична ритміка, сенсорна інтеграція, ігрові технології)	Комунікативно-орієнтовані методики
Характеристика	Поєднання логопедичних, психологічних і педагогічних впливів; системна робота над усіма компонентами мовлення	Корекція окремих компонентів мовлення (фонетика, лексика, граматики)	Поєднання мовленнєвої, рухової, сенсорної та емоційної активності	Розвиток мовлення через соціальну взаємодію та комунікативні ситуації
Типи ООП	ЗНМ, ТПМ, когнітивні порушення	ФФНМ, артикуляційні порушення, дизартрія	АСД, сенсорні порушення, комбіновані ООП	Комунікативні та соціальні порушення

Тип методик Особливості методик	Комплексні методики	Спеціалізовані методики	Інтегративні методики (логопедична ритміка, сенсорна інтеграція, ігрові технології)	Комунікативно-орієнтовані методики
	Ефективність	Можливість застосування в інклюзивному середовищі	Методологічні підходи	
	Висока (за умови систематичного застосування)	Висока (щодо конкретного порушення)	Середня/висока, але залежить від індивідуального профілю дитини	Висока у довготривалій перспективі
	Висока, можливе використання в групових і індивідуальних формах	Обмежена, потребує індивідуальної роботи	Висока, легко адаптується до інклюзивного середовища	Висока, ефективна в інклюзивних групах
	Системний, компетентнісний	Компетентнісний, акмеологічний	Культурологічний, системний	Культурологічний, компетентнісний

Аналіз представлених методик свідчить, що найбільш ефективними в умовах інклюзивної освіти є інтегративні та комплексні підходи, які забезпечують цілісний розвиток мовлення у взаємозв'язку з когнітивними, сенсорними та соціально-емоційними компонентами розвитку дитини [3; 4]. Спеціалізовані методики доцільно використовувати як складову індивідуальних корекційних програм або на окремих етапах корекційно-розвивальної роботи.

Вибір корекційно-розвивальних методик має ґрунтуватися на поєднанні системного підходу, що забезпечує узгодженість педагогічних впливів; компетентнісного підходу, орієнтованого на формування мовленнєвої та комунікативної компетентності; акмеологічного підходу, спрямованого на розвиток потенційних можливостей дитини; а також культурологічного підходу, який розглядає мовлення як інструмент соціалізації та культурної інтеграції [17; 20]. Саме така методологічна єдність створює підґрунтя для ефективної корекційної роботи з мовленнєвого розвитку дітей з ООП в інклюзивному освітньому просторі.

Ефективне застосування корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти потребує чіткого методологічного підґрунтя, що забезпечує цілісність, системність та індивідуалізацію педагогічного впливу. Методологічні аспекти організації корекційної роботи охоплюють визначення оптимальних форм навчально-корекційної діяльності, поєднання традиційних та інноваційних методів, а також налагодження міждисциплінарної взаємодії всіх учасників освітнього процесу [12].

У сучасній інклюзивній практиці корекційно-розвивальна робота з мовленнєвого розвитку дітей з ООП реалізується в індивідуальних та групових формах, що визначається характером мовленнєвого порушення, віковими та індивідуальними особливостями дитини, а також освітніми потребами конкретного закладу [2].

Індивідуальна форма корекційної роботи є пріоритетною у випадках складних або комбінованих мовленнєвих порушень, оскільки дозволяє забезпечити адресний вплив, гнучке коригування змісту та темпу занять, а також систематичний моніторинг динаміки мовленнєвого розвитку дитини. Вона спрямована на подолання специфічних мовленнєвих труднощів (фонетико-фонематичних, лексико-граматичних, комунікативних) і ґрунтується на принципах індивідуалізації та диференціації навчання [13].

Групові форми корекційної роботи, у свою чергу, мають значний потенціал у розвитку комунікативних умінь, соціальної взаємодії та мовленнєвої ініціативи дітей з ООП. Вони сприяють формуванню навичок діалогічного мовлення, взаєморозуміння та співпраці, що є особливо важливим в умовах інклюзивного середовища [19; 21]. Поєднання індивідуальних і групових форм забезпечує цілісність корекційно-розвивального процесу та відповідає вимогам системного підходу.

Методологічною основою сучасної корекційно-розвивальної роботи є інтеграція традиційних і інноваційних методів мовленнєвого розвитку. Традиційні логопедичні методи (артикуляційна гімнастика, постановка та автоматизація звуків, розвиток фонематичного слуху) залишаються базовими компонентами корекційної діяльності та забезпечують структурованість і послідовність мовленнєвого навчання [3; 7].

Водночас інноваційні методи, ігрові, інтерактивні, логоритмічні та сенсорні практики, значно підвищують мотивацію дітей до мовленнєвої діяльності та сприяють активізації їх пізнавальної та емоційної сфери. Ігрові технології розглядаються як провідний метод розвитку мовлення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, оскільки створюють природне комунікативне середовище та стимулюють мовленнєву ініціативу [4].

Логоритмічні методи поєднують мовлення, рух і музику, що сприяє розвитку темпоритмічної організації мовлення, координації та просодичних компонентів мовлення. Сенсорні практики, у свою чергу, спрямовані на розвиток сенсорної інтеграції, що є важливим чинником формування мовленнєвих навичок у дітей з сенсорними та комбінованими порушеннями розвитку [9]. Застосування зазначених методів відповідає акмеологічному та компетентнісному підходам, орієнтованим на розвиток потенційних можливостей дитини.

Одним із ключових методологічних принципів корекційно-розвивальної роботи в інклюзивній освіті є міждисциплінарна взаємодія фахівців та активне залучення батьків до процесу мовленнєвого розвитку дитини з ООП. Педагоги, логопеди та психологи здійснюють спільне планування корекційної роботи, узгоджують методи та форми впливу, забезпечують наступність корекційних заходів у навчальній і позанавчальній діяльності [12; 15].

Батьки виступають повноправними учасниками корекційно-розвивального процесу, оскільки саме сімейне середовище забезпечує можливість закріплення

мовленнєвих навичок у повсякденному спілкуванні. Наукові дослідження підтверджують, що системна співпраця з батьками підвищує ефективність корекційної роботи та сприяє сталому мовленнєвому розвитку дитини [6].

Таким чином, методологічні аспекти застосування корекційно-розвивальних методик в інклюзивній освіті ґрунтуються на поєднанні індивідуальних і групових форм роботи, інтеграції традиційних та інноваційних методів, а також міждисциплінарній взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Такий підхід забезпечує цілісність і ефективність мовленнєвого розвитку дітей з ООП та відповідає сучасним вимогам інклюзивної освіти.

Оцінювання ефективності корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП є важливим етапом наукового аналізу їх результативності та доцільності використання в умовах інклюзивної освіти. Ефективність корекційної роботи визначається не лише досягненням окремих мовленнєвих результатів, а й позитивною динамікою загального комунікативного розвитку дитини, її здатністю до соціальної взаємодії та участі в освітньому процесі [5].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях ефективність мовленнєвої корекції традиційно оцінюється за сукупністю взаємопов'язаних критеріїв, що відображають основні компоненти мовленнєвої діяльності: фонетичний, лексичний, граматичний та комунікативний рівні (див. табл. 2).

Таблиця 2.

**Критерії та показники оцінювання розвитку мовлення у дітей з ООП
[5; 9; 16; 17]**

Рівень мовленнєвого розвитку	Зміст критерію	Основні показники оцінювання
Фонетичний	Характеризує стан звукової сторони мовлення та фонематичних процесів	- правильність звуковимови; - сформованість артикуляційних навичок; - рівень розвитку фонематичного слуху; - здатність до диференціації мовленнєвих звуків.
Лексичний	Відображає рівень словникового розвитку та семантичну точність мовлення	- обсяг активного та пасивного словникового запасу; - точність використання слів відповідно до ситуації спілкування; - адекватність добору лексичних одиниць; - розуміння значень слів.
Граматичний	Характеризує сформованість граматичної будови мовлення	- рівень засвоєння морфологічних форм; - сформованість синтаксичних структур; - уміння будувати граматично правильні висловлювання; - зв'язність і логічність мовлення.
Комунікативний	Відображає функціональне використання мовлення у процесі взаємодії	- здатність використовувати мовлення як засіб спілкування; - уміння ініціювати та підтримувати діалог; - адекватність реакцій на комунікативні стимули; - дотримання норм мовленнєвої поведінки.

Зазначені критерії у табл. 2 дозволяють здійснювати комплексний аналіз мовленнєвого розвитку дітей з ООП і відповідають системному та компетентнісному підходам до оцінювання результатів корекційно-розвивальної роботи.

Результати сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень підтверджують ефективність комплексного застосування корекційно-розвивальних методик у роботі з дітьми з ООП. Дослідження J. Tomblin та L. Leonard засвідчують, що системне поєднання логопедичних, ігрових і комунікативно-орієнтованих методів сприяє суттєвому покращенню лексико-граматичної будови мовлення та підвищенню рівня мовленнєвої ініціативи дітей.

Українські науковці також відзначають позитивну динаміку мовленнєвого розвитку за умови впровадження інтегративних методик в інклюзивному середовищі. Зокрема, використання логоритмічних та сенсорних практик у поєднанні з традиційною логопедичною роботою сприяє розвитку просодичних компонентів мовлення, зниженню мовленнєвої тривожності та покращенню комунікативної активності дітей [8].

Практичні спостереження у закладах інклюзивної освіти свідчать, що найбільш стійкі результати досягаються за умови систематичності корекційної роботи, міждисциплінарної взаємодії фахівців і активної участі батьків у закріпленні мовленнєвих навичок у повсякденному спілкуванні [7].

Попри доведену ефективність корекційно-розвивальних методик, їх упровадження в реальних умовах інклюзивного навчання супроводжується низкою об'єктивних труднощів. До основних проблем належать недостатня кількість фахівців (логопедів, психологів), перевантаженість педагогів, обмежені матеріально-технічні ресурси та відсутність системної підготовки кадрів до роботи в інклюзивному середовищі [2; 5].

Окремою проблемою є фрагментарність застосування методик, коли корекційна робота не має системного характеру або не узгоджується між усіма учасниками освітнього процесу. Це знижує її ефективність і ускладнює досягнення стійких мовленнєвих результатів у дітей з ООП [13]. Також труднощі можуть виникати у зв'язку з різним рівнем готовності батьків до співпраці та недостатнім розумінням ними значущості корекційно-розвивальної роботи.

Отже, ефективність застосування корекційно-розвивальних методик мовленнєвого розвитку дітей з ООП визначається не лише якістю самих методик, а й умовами їх реалізації в інклюзивному освітньому середовищі. Подолання наявних обмежень потребує системного підходу, міждисциплінарної взаємодії та науково обґрунтованої організації корекційної роботи.

Висновки. Таким чином, корекційно-розвивальний супровід мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами є необхідною умовою їх повноцінної участі в інклюзивному освітньому середовищі. Мовлення розглядається як цілісне психолінгвістичне утворення, стан якого безпосередньо

впливає на когнітивний, емоційно-вольовий та соціально-комунікативний розвиток дитини, що зумовлює потребу в науково обґрунтованих, диференційованих і індивідуалізованих корекційно-розвивальних методиках. Ефективними визнано комплексні та інтегративні підходи, спрямовані на розвиток усіх рівнів мовлення з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей дітей з різними видами ООП. Результативність мовленнєвої корекції в системі інклюзивної освіти значною мірою залежить від системної організації освітнього процесу, поєднання індивідуальних і групових форм роботи, міждисциплінарної взаємодії фахівців та активного залучення сім'ї. Комплексне оцінювання мовленнєвого розвитку за фонетичними, лексичними, граматичними та комунікативними критеріями забезпечує об'єктивне відстеження динаміки змін і своєчасне коригування педагогічного впливу. Водночас наявні організаційні, кадрові та ресурсні обмеження актуалізують потребу подальших наукових досліджень і вдосконалення практичних механізмів упровадження корекційно-розвивальних методик в умовах інклюзивної освіти.

Література:

1. Белова О. Особливості розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Медична освіта*. 2021. Вип. 1. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11876> (дата звернення: 10.02.2026).
2. Капітула М. Особливості мовленнєвого розвитку у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2025. Вип. 7. С. 29–33. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27623/1/20250326.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).
3. Касьянова О. М., Дем'яненко В. І. Інклюзивна компетентність вихователів закладів дошкільної освіти: теорія і практика формування. *Перспективи та інновації науки*. 2025. Т. 50, вип. 4. С. 431–442. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52045> (дата звернення: 10.02.2026).
4. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзія: покроково для педагогів : навчально-методичний посібник. Київ, 2023. 232 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokovy.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).
5. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку : навч.-мет. посібн. / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В.; за наук. ред. О.В. Чеботарьової, О.І. Мякушко. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725704/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D0%A0%D0%A2-2020.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).
6. Котлова Л. О., Колодій В. В. Готовність майбутніх вчителів-логопедів до взаємодії з батьками, які виховують дітей з порушенням мовлення. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Т. 1, вип. 79. С. 110–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.19> (дата звернення: 10.02.2026).
7. Лесик А. С., Коваль К. В., Куза А. А. Праксеологічні аспекти диференційованого навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 12 (58). С. 1081–1093. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-1081-1093](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-1081-1093)
8. Лук'яник Л., Пехарева А., Ільченко О. Застосування інформаційних технологій під час корекції мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Т. 1, вип. 3 (107). С. 57–55. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-107-3-57-66> (дата звернення: 10.02.2026).

9. Мойсеєнко І. М., Білюк О. Г., Приходько Т. П. Аналіз методів та стратегій логопедичної роботи для розвитку мовлення та комунікаційних навичок у дітей з РАС. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. Т. 1, вип. 3 (110). С. 95–105. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-95-105> (дата звернення: 10.02.2026).
10. Потапюк Л., Лінник Б. Вплив воєнного конфлікту на розвиток зв'язного мовлення дітей з особливими освітніми потребами: виклики та стратегії підтримки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. Т. 1, вип. 1 (108). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-151-160> (дата звернення: 10.02.2026).
11. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 : станом на 10 лют. 2026 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 10.02.2026).
12. Armstrong R., Schimke E., Mathew A., Scarini N. Interprofessional Practice Between Speech-Language Pathologists and Classroom Teachers: A Mixed-Methods Systematic Review. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 2023. Vol. 54, no. 4. P. 1358–1376. DOI: https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-22-00168.
13. Beukelman D. R., Light J. C. Augmentative and Alternative Communication. Supporting Children and Adults with Complex Communication Needs. *Baltimore Paul H. Brookes Publishing Co*, 2020. 592 p. URL: <https://products.brookespublishing.com/Augmentative-and-Alternative-Communication-P1194.aspx> (дата звернення: 10.02.2026).
14. Coles-White D. J., Shilling T., Joseph J., Tomé M. C., Ferguson H. L., Deliberato D., Jackson J. Inclusive education for neurodivergent learners: Global strategies and success stories – A speech-language pathology perspective. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*. 2025. Vol. 10, no. 6. P. 2191–2204. DOI: https://doi.org/10.1044/2025_PERSP-25-00019 (дата звернення: 10.02.2026).
15. Evans I. O., Spence C. M., Rodgers W. J., Scott L. A. A systematic literature review on school-based speech-language pathology collaboration research. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 2025. Vol. 56, no. 1. P. 234–251. DOI: https://doi.org/10.1044/2024_LSHSS-24-00012 (дата звернення: 10.02.2026).
16. Gillon G., McNeill B., Denston A., Scott A., Macfarlane A. Evidence-Based Class Literacy Instruction for Children With Speech and Language Difficulties. *Topics in Language Disorders*. 2020. Vol. 40, no. 4. P. 357–374. URL: https://journals.lww.com/topicsinlanguagedisorders/fulltext/2020/10000/evidence_based_class_literacy_instruction_for.7.aspx (дата звернення: 10.02.2026).
17. Ireland M. C., Hall-Mills S. Empowering Speech-Language Pathologists: Strategies for Effective Individualized Education Program Navigation and Inclusive Practice in Schools. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 2024. Vol. 55, no. 2. P. 225–230. DOI: https://doi.org/10.1044/2024_LSHSS-24-00026 (дата звернення: 10.02.2026).
18. Kalland M., Linnavalli T. Associations Between Social-Emotional and Language Development in Preschool Children. Results from a Study Testing the Rationale for an Intervention. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2023. Vol. 67(5). P. 791–804. DOI: <https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2070926>.
19. Levy E. S., Moya-Galé G., Chang Y. M., Campanelli L., MacLeod A. A., Escorial S., Maillart C. Effects of speech cues in French-speaking children with dysarthria. *International Journal of Language & Communication Disorders*. 2020. Vol. 55, no. 3. P. 401–416. DOI: <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12526> (дата звернення: 10.02.2026).

20. Renaud F., Jauvin K., Beliveau M. J. Longitudinal perspective on nonverbal intelligence development in young children with developmental language disorder. *Research in Developmental Disabilities*. 2025. Vol. 160. P. 104963. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2025.104963> (дата звернення: 10.02.2026).

21. Singer I., Klatte I. S., Welbie M., Cnossen I. C., Gerrits E. A. Multidisciplinary Delphi consensus study of communicative participation in young children with language disorders. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2020. Vol. 63, no. 6. P. 1793-1806. DOI: https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-19-00326 (дата звернення: 10.02.2026).

References:

1. Bielova O. (2021). Osoblyvosti rozvytku movlennia u ditei z intelektualnymy porushenniamy [Peculiarities of speech development in children with intellectual disabilities]. *Medychna osvita – Medical Education*, (1), 5–10. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11876> [in Ukrainian].

2. Kapitula M. (2025). Osoblyvosti movlennievoho rozvytku u ditei z intelektualnymy porushenniamy [Peculiarities of speech development in children with intellectual disabilities]. *Pedahohichna innovatyka: suchasnist ta perspektyvy – Pedagogical Innovation: Modernity and Prospects*, (7), 29–33. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27623/1/20250326.pdf> [in Ukrainian].

3. Kasianova O. M., Demianenko V. I. (2025). Inkliuzyvna kompetentnist vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity: teoriia i praktyka formuvannia [Inclusive competence of preschool educators: theory and practice of formation]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and Innovations of Science*, 50(4), 431–442. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52045> [in Ukrainian].

4. Kolupaieva A., Taranchenko O. (2023). Inkliuziia: pokrokovu dlia pedahohiv [Inclusion: step by step for teachers]. Kyiv, Ukraine. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaieva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokovu.pdf>

5. Chebotarova O. V., Blech H. O., Hladchenko I. V., Bobrenko I. V., Miakushko O. I., Sukhina I. V., Trykoz S. V. (2020). Korektsiino-rozvyvalni tekhnolohii navchannia ditei z kompleksnymy porushenniamy rozvytku [Correctional and developmental technologies for teaching children with complex developmental disorders]. Kyiv, Ukraine: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykhologii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725704/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D0%A0%D0%A2-2020.pdf>

6. Kotlova L. O., Kolodii V. V. (2025). Hotovnist maibutnikh vchyteliv-lohopediv do vzaємodii z batkamy, yaki vykhovuiut ditei z porushenniam movlennia [Readiness of future speech therapists to interact with parents raising children with speech disorders]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 1(79), 110–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.19> [in Ukrainian].

7. Lesyk A. S., Koval K. V., Kuza A. A. (2025). Prakseolohichni aspekty dyferentsiiovanoho navchannia uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu osvitnomu prostori [Praxeological aspects of differentiated learning of students with special educational needs in an inclusive educational environment]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and Innovations of Science*, (12(58)), 1081–1093. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-1081-1093](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-1081-1093) [in Ukrainian].

8. Lukianyuk L., Piekharieva A., Ilchenko O. (2023). Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii pid chas korektsii movlennievych porushen u ditei molodshoho shkilnoho viku [Use of information technologies in correction of speech disorders in primary school children]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice*, 1(3(107)), 57–66. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-107-3-57-66> [in Ukrainian].

9. Moiseienko I. M., Biliuk O. H., Prykhodko T. P. (2024). Analiz metodiv ta stratehii lohopedychnoi roboty dlia rozvytku movlennia ta komunikatsiinykh navychok u ditei z RAS [Analysis of methods and strategies of speech therapy work for speech and communication development in children with ASD]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice*, 1(3(110)), 95–105. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-95-105> [in Ukrainian].
10. Potapiuk L., Linnyk B. (2024). Vplyv voiennoho konfliktu na rozvytok zviaznoho movlennia ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy: vyklyky ta stratehii pidtrymky [Impact of war on the development of coherent speech in children with special educational needs: challenges and support strategies]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice*, 1(1(108)), 151–160. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-151-160> [in Ukrainian].
11. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On approval of the Basic component of preschool education (State standard of preschool education), new edition»]. (2021). mon.gov.ua. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> [in Ukrainian].
12. Armstrong R., Schimke E., Mathew A., Scarini N. (2023). Interprofessional practice between speech-language pathologists and classroom teachers: A mixed-methods systematic review. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 54(4), 1358–1376. DOI: https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-22-00168
13. Beukelman D. R., Light J. C. (2020). Augmentative and alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs. *Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.* URL: <https://products.brookespublishing.com/Augmentative-and-Alternative-Communication-P1194.aspx>
14. Coles-White D. J., Shilling T., Joseph J., Tomé M. C., Ferguson H. L., Deliberato D., Jackson J. (2025). Inclusive education for neurodivergent learners: Global strategies and success stories – A speech-language pathology perspective. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 10(6), 2191–2204. DOI: https://doi.org/10.1044/2025_PERSP-25-00019
15. Evans I. O., Spence C. M., Rodgers W. J., Scott L. A. (2025). A systematic literature review on school-based speech-language pathology collaboration research. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 56(1), 234–251. DOI: https://doi.org/10.1044/2024_LSHSS-24-00012
16. Gillon G., McNeill B., Denston A., Scott A., Macfarlane A. (2020). Evidence-based class literacy instruction for children with speech and language difficulties. *Topics in Language Disorders*, 40(4), 357–374. URL: https://journals.lww.com/topicsinlanguagedisorders/fulltext/2020/10000/evidence_based_class_literacy_instruction_for.7.aspx
17. Ireland M. C., Hall-Mills S. (2024). Empowering speech-language pathologists: Strategies for effective individualized education program navigation and inclusive practice in schools. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 55(2), 225–230. DOI: https://doi.org/10.1044/2024_LSHSS-24-00026
18. Kalland M., Linnavalli T. (2023). Associations between social-emotional and language development in preschool children: Results from a study testing the rationale for an intervention. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 67(5), 791–804. DOI: <https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2070926>

19. Levy E. S., Moya-Galé G., Chang Y. M., Campanelli L., MacLeod A. A., Escorial S., Maillart C. (2020). Effects of speech cues in French-speaking children with dysarthria. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 55(3), 401–416. DOI: <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12526>
20. Renaud F., Jauvin K., Beliveau M. J. (2025). Longitudinal perspective on nonverbal intelligence development in young children with developmental language disorder. *Research in Developmental Disabilities*, 160, 104963. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2025.104963>
21. Singer I., Klatte I. S., Welbie M., Cnossen I. C., Gerrits E. A. (2020). Multidisciplinary Delphi consensus study of communicative participation in young children with language disorders. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(6), 1793–1806. DOI: https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-19-00326

Дата першого надходження статті до видання: 28.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.04.2026